

Az Engel-törvény, és ami mögötte van... a kis magyar valóság

Engel's law and what hides behind it... the small Hungarian reality

HUSZKA PÉTER¹

Absztrakt

Az egészség a ledrágább kincs, amit az emberek többsége szeretne megőrizni. A „megfelelő” táplálék kiválasztását számtalan tényező befolyásolhatja, az élettani alapok mellett a kulturális, vallási és társadalmi tényezők, valamint a család illetve annak érték és normarendszere. Nem kevésbé fontos a család anyagi helyzete sem. Az Európai Unió 28 országából 18 államban a születéskor várható élettartam eléri illetve meghaladja a 80 évet, míg ugyanezen 18 országban az egészségben eltöltött életevek száma 70 év. A különbség 10 év, azaz ennyi ideig betegeskedik egy „átlagpolgár” az EU „nyugati térségében” (WHO, 2014). Köztudomású – hazánk a többi volt szocialista országokkal egyetemben – nem tartozik ezen országok csoportjába. Jelen tanulmány egy későbbi, kiterjesztett kutatás előzetes megalapozása. Célja elsősorban a hazai irodalmak áttekintése, megalapozása egy most induló kutatáshoz kapcsolódva, mely az egészséges életvitel szerepére fókuszál.

Kulcsszavak: egészség, táplálkozás, születéskor várható élettartam

Abstract

Health is the most precious thing in life: most of the people wants to keep it. The choice of the „optimal” food can be influenced by many factors, like general health principles, cultural, religious and social beliefs, so as the family norms. Another determining factor is the income level of the household. In 18 countries of the European Union the life expectancy reaches, or even is beyond 80 years. In these countries the number of healthy years is around 70! The difference is 10 years, which means, a western EU citizen spends 10 years in illness (WHO, 2014). It is widely known that Hungary, as a post socialist country does not belong to the group of previously mentioned healthy countries. The goal of this study is to give an overview of the Hungarian literature. As the poultry industry is relevant in Hungary, it's social and economic side-effects will also be discussed within this article.

Keywords: health, nutrition, life expectancy

BEVEZETÉS

Az élelmiszerfogyasztást befolyásoló tényezők a XXI. század második évtizedeiben egyre inkább a tudományos kutatás homlokterébe kerültek. Az agrárpiac szereplői az őstermelőktől a minisztériumi vezetőkig egyre gyakrabban szembesülnek azzal, hogy a tudatosan végiggondolt, gondosan megtervezett, és persze a termelési folyamatra is precízen átültetett marketing munka megalapozhatja az élelmiszeripar hatékony működését.

¹ Egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Marketing és Menedzsment Tanszék Győr, huszkap@sze.hu

Az élelmiszerpiac napjainkban telített piacnak tekinthető. Ilyen körülmények között az élelmiszeripari marketing jelentősége ugrásszerűen megnő. A termékértékesítés növelésének elengedhetetlen feltétele a tág értelemben vett marketingtevékenység fejlesztése. Csak így érhető el, hogy a termékek minden szempontból megfeleljenek a változó fogyasztói igényeknek és preferenciáknak.

Az utóbbi években számos felmérés készült a magyar fogyasztók táplálkozási szokásairól. Köztudomású ugyanis és a nemzetközi összehasonlításokból is kitűnik, hogy pl. vaj és sajt fogyasztásunk igen alacsony (1,0 illetve 7,1 kg/fő/év), de húsfogyasztásunk is jelentősen elmarad a nyugat-európai országok szintjétől, tehát a fogyasztás növelése érdekében van még mit tenni.

A táplálkozás életünknek, életmódunknak egy olyan eleme, amely közvetlenül befolyásolja egészségünket. Az étkezési kultúra és szokások az egyik legkorábban kialakuló magatartásformák, amelyben a személyes motivációk mellett nagy szerephez jut a család, de a nemzeti szokások is meghatározóak. „A kedvezőtlen táplálkozási szokások, mint pl. a zsíros, és a tartósítószerrel „túltömött” ételek fogyasztása illetve a rendszertelen és egészségtelen táplálkozás” (Huszka, 2010) nyilvánvalóan egy sor más tényezővel karöltve (pl. genetikai és környezeti „örökségünk”) jelentősen ronthatják életkilátásainkat. Az Európai Unió 28 országából 18 államban a születéskor várható élettartam eléri, illetve meghaladja a 80 évet (WHO, 2014). Sajnálatos tény, hogy hazánk a többi volt szocialista országgal egyetemben nem tartozik ezen országok csoportjába.

Jelen tanulmány egy későbbi, kiterjesztett kutatás előzetes megalapozása. Célja elsősorban a hazai irodalmak áttekintése, megalapozása egy most induló kutatáshoz kapcsolódva, mely az egészséges életvitel szerepére fókuszál. Mindezen cél elérése érdekében a publikáció elsősorban a *hazai irodalmak* áttekintésére (mindez persze jelen kutatás és publikáció korlátjának tekinthető) összpontosít.

1. AZ ÉLELMISZERFOGYASZTÁS HELYZETE ÉS HAZAI ALAKULÁSA AZ 1950-ES ÉVEKTŐL AZ EZREDFORDULÓIG

Mind hazánkra mind a világ legtöbb országára igaz az a megállapítás miszerint a háztartások egy főre jutó reáljövedelmének alakulása alapvetően meghatározza az élelmiszerek (és az esetek többségében az élvezeti cikkek) keresletét. Rugalmatlan termékek, mint pl. a fogyasztói tej vagy az élvezeti cikkek, esetében a jövedelemváltozás hatása a keresletre elenyésző, nagyobb hozzáadott értékű termékek (pl. sajt) esetében viszont már számottevő.

A volt szocialista országokban a fogyasztás az 1950-es évek második felében illetve a hatvanas években érte el a háború előtti szintet, de sem az ellátás nem volt folyamatos, sem a választék nem volt megfelelő. Ennek legfőbb oka Európa nyugati felében a „hadisarcok megfizetésének kötelessége”, az ipari és lakossági infrastruktúra „visszaépítésében” keresendő. Európa keleti felében a kommunista hatalomátvételt követő időszak irracionális hadigazdálkodása volt az elsődleges kiváltó ok. Jól mutatja ezt a jövedelmekből az élelmiszerekre költött kiadások aránya is. 1960-ban például az NSZK-ban egy átlagos fogyasztó jövedelmének 46%-át költötte élelmiszerre, miközben ebben az időszakban hazánkban is ugyanannyit költöttek erre, és sok alapvető háztartási cikket mindkét országban a hiány jellemezte (Valuch, 2003, Berke, 2002, Huszka, 2006)

A szocialista ideológia ugyanakkor nem ismert határokat. Magyarországon 1962-ben határozatba foglalták, hogy az egy főre jutó fogyasztás 1980-ban magasabb lesz, magasabbnak kell lennie, mint a fejlett tőkés országokban. Természetesen ez nem valósult meg. A marxista-leninista ideológia kollektívizmusa és „egyenlőségeszménye” ugyanis ellentétben állt a fogyasztás növekedésével (Valuch, 2003). Mindezek okán a szocialista

gazdaságra jellemző hiánygazdaság gyakorlatilag az egész rendszert végig kísérte, változás csupán a hiánycikkek típusának alakulásában volt észrevehető. A hetvenes években már nem az alapvető élelmiszerek és ruházati cikkek, hanem a nagy értékű és korszerű fogyasztási javak hiányoztak hazánkban, így például egy gépkocsira vagy egy „telefonvonalra” kellett hosszú éveket várni.

Az 1980-as évek második felében és a gazdasági- és politikai rendszerváltást követően a legtöbb termék esetében jelentős visszaesés következett be azok fogyasztásában és ezzel párhuzamosan, a piacgazdaság feltételei gyors formálódásnak és fejlődésnek indultak. Felgyorsult a külföldi tőke beáramlása, a helyi piacokat elárasztották a világpiac közismert termékei.

1990-ben Magyarországon a háztartások kiadásának élelmiszerekre és élvezeti cikkekre fordított aránya az összes kiadásból némileg meghaladta a 40%-ot, Ausztriában és Németországban 27,5% körül alakult, Lengyelországban pedig még a hazai értéknél is valamivel magasabb volt, elérte a 42%-ot (Horváth, 1996). 1997-re a háztartások kiadásának élelmiszerekre és élvezeti cikkekre fordított aránya különböző mértékben csökkent. Magyarországon ez az összes kiadás 39%-a volt, addig ez Ausztriában 18%, Németországban 19% körül alakult. A gazdaságilag hazánkhoz hasonló Lengyelországban ugyanakkor még mindig meghaladta a 40%-ot (European Marketing Data And Statistic, 1999). Ezen időszak fogyasztási adataiból sokkal pontosabb képet kapunk, ezért a következő 1. táblázatban a különböző élelmiszerek fogyasztási mennyiségeit szemléltetem.

1.táblázat: Néhány főbb élelmiszeripari termék fogyasztása (kg/fő) hazánkban 1950-ben, 1989-ben és 2003-ban, valamint az EGK ban 1989-ben és az EU- ban 2003-ban

Élelmiszer megnevezése	Fogyasztás Magyarországon			Fogyasztás az EGK-ban és az EU -ban		Index H/EC	Index H/EU
	1950	1989	2003	1989.	2003	1989	2003
Hústermékek	34	78	69	86	92	0,9	0,7
Tejtermékek	99	190	138	301	255	0,6	0,5
Hal	1	3	3	..	26	..	0,1
Tojás	5	20	17	13	13	1,6	1,3
Állati zsiradékok	17	27	21	11	14	2,5	1,5
Növényi zsiradékok	2	12	19	16	20	0,7	0,9
Cereáliák	142	112	88	93	121	1,2	0,7
Burgonya	108	55	65	78	77	0,7	0,8
Cukor	16	41	33	33	37	1,2	0,9
Zöldség és gyümölcs	95	160	201	204	243	0,8	0,8

Forrás: Élelmiszermérlegek és tápanyagfogyasztás (1970-2002); (2004); www.ksh.hu: Egy főre jutó élelmiszer-,ital-,dohány-és tápanyagfogyasztás

Az 1. táblázat adataiból kiolvashatjuk, hogy a vizsgált időszakban, a lakosság táplálkozásában romló és javuló időszakot lehet megkülönböztetni. A romló időszakot 1950 és 1989 között figyelhetjük meg, mikor is a cukor és a zsiradékok fogyasztásában nagyarányú növekedés tapasztalható, a burgonya és a cereáliák pedig mintegy 40 és 37%-os csökkenést mutatnak. Pozitív hatásként jelentkezik ezen időszak tejtermékek fogyasztásának duplázódása és a zöldség-gyümölcs fogyasztásának erős növekedése. Fontos megemlíteni, hogy ezen termékek fogyasztása az 1950-es években messze elmaradt a kívánatos szinttől.

Az 1989-es év után egy javuló időszakot is láthatunk, amikor, főleg anyagi természetű okok miatt, a hazai táplálkozás, összességében a táplálkozási ajánlások irányába változott. 1999-ig csökkent a zsiradékok fogyasztása mintegy 5 kg-mal, ezen belül az állati zsiradékokból 6,2 kg-mal (23%-kal) fogyasztunk kevesebbet. A növényi zsiradékok fogyasztása az összes zsiradék fogyasztásán belül 1,8 kg-mal (13%-kal) emelkedett, ami élettani szempontból kedvezően hat. A 2000-es évek elején viszont újra megugrott a zsírfogyasztás, egyik évről a másikra mintegy 12%-kal fogyasztottunk többet, 2003-tól kezdve pedig mintegy 36-37 kg körüli stagnálás látszik. Hasonló tendencia mutatkozott a cukorfogyasztásban is, csak ott a fordulópont 1998-ban volt, a mintegy 42,1kg maximummal. Mindeközben a zöldség- és gyümölcsfogyasztás növekedése pozitív képet mutat, hiszen a rendszerváltástól napjainkra mintegy 30%-kal emelkedett, és kisebb megszakításokkal ugyan de folyamatos emelkedést tudott elérni, hasonlóan a burgonya fogyasztásához.

Az adatokból láthatjuk azt is, hogy az EU átlagos fogyasztási szerkezete többnyire kedvezőbb hazánk adatinál, ennek ellenére nem éri a táplálkozástudomány által kívánatosnak tartott szintet. Ez bizonyos termékeknél túlzott bevitel formájában érhető, egyes esetekben viszont a szükségesnél alacsonyabb fogyasztási mennyiség tapasztalható. Sok esetben ezeket a hagyományok erős, étkezési szokásainkat befolyásoló, hatásában látják.

A statisztikai adatok arra is rávilágítanak, hogy Magyarországon az élelmiszerfogyasztás, ezen belül pl. a tejtermékfogyasztás az ötvenes évektől kezdve, a reáljövedelmek emelkedésével párhuzamosan, dinamikusan emelkedett. Ez a növekedési trend a nyolcvanas évek közepén lelassult, majd az 1989. évi csúcspontot követően az ellenkezőjére fordult. A kilencvenes években az élelmiszerfogyasztás, ezen belül a tejtermékfogyasztás visszaesésének fő okát a reáljövedelmek kedvezőtlen alakulása okozhatta (ez a megállapítás igaz a többi alapélelmiszer tekintetében is). Ez azt is jelenti, hogy az 1990-es évek közepére a lakosság jövedelme és fogyasztása „majd 15 évet lépett vissza” és az 1979-es év szintjére süllyedt. Az 1997-es év tekinthető az elmúlt 30 év mélypontjának, hiszen ekkor a fogyasztás 20, a reáljövedelem pedig csaknem 12 százalékkal volt alacsonyabb, mint 1989-ben. Ezt követően csökkenő inflációs nyomás mellett a fogyasztás és a reáljövedelmek is növekedésnek indultak. 2001-re gyakorlatilag „elértük” az 1989-es szintet.

2. AZ ÉLELMISZERFOGYASZTÁS HELYZETE ÉS HAZAI ALAKULÁSA 2002- 2018 KÖZÖTT

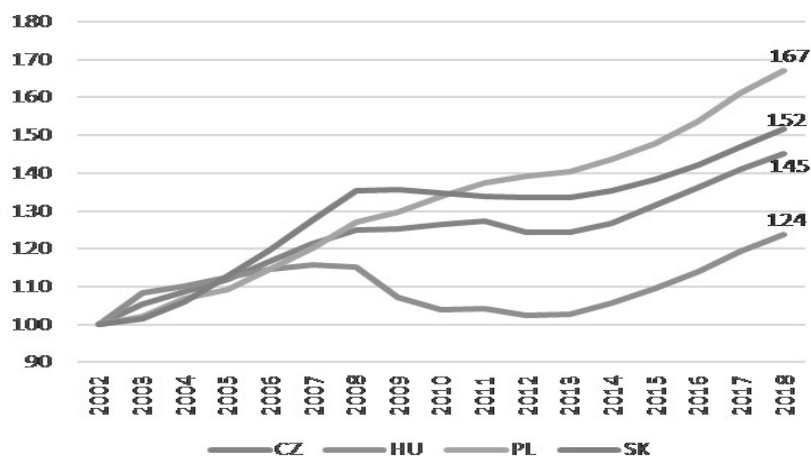
A háztartások fogyasztása az elmúlt mintegy 16 évben (2002 és 2018 között), figyelembe véve az Európai Bizottság 2018-ra vonatkozó előrejelzését is, hazánkban 24%-kal nőtt. Mindez kedvezőnek is tekinthető, de ha tudjuk, hogy a V4 országai közül ez a leglassúbb növekedési ütemet jelenti, a pozitív kép már árnyaltabb. A magyar háztartások növekedési hátránya a lengyelekéhez képest csaknem harmada, a szlovákokéhoz és a csehekhez képest csaknem a fele (ld. 1. ábra).

A magyar háztartások egy főre jutó fogyasztása euróban és vásárlóerő-paritáson mérve mindösszesen 4 százalékponttal közelített az EU 28 átlagához a 2002 és 2018 közötti időszakban. A másik három országban eközben jelentősen nagyobb növekedés volt mérhető, a szlovákok például vásárlóerő-paritáson számolva 23, a lengyelek 18, a csehek pedig 11 százalékponttal közelítettek az EU 28 átlagához (GKI, https://index.hu/gazdasag/2018/01/24/gki_leszakadtunk_a_regiorol/).

A hazai kedvezőtlennek tekinthető adatokért elsősorban a 2006-ig tartó költségekét követő kiigazítás, illetve a Magyarországot erősen érintő világgazdasági válság a felelős. A költségvetési kiigazításra jó példa, hogy 2007-ben a fogyasztói árak az előző évekhez képest jóval nagyobb mértékben, 8,0%-kal emelkedtek. Ez egyrészt az év elején bevezetett hatósági

intézkedéseknek, másrészt az élelmiszerek előző évekhez viszonyított nagyobb mértékű drágulásának volt a következménye. Fontos azzal is tisztában lenni, hogy ez a fogyasztóiár-növekedés a termék- és szolgáltatáscsoportok árváltozásának jelentős szóródásával alakult ki. Megemlíthető, hogy legnagyobb mértékben a háztartási energia árai emelkedtek: közel 25%-kal. Ilyen mértékű áremelkedés 1997 óta nem történt ebben a fogyasztási csoportban. Az élelmiszerek körében is átlag feletti, mintegy 12%-os ár-növekedés az előző években tapasztaltnál magasabb volt, aminek okai az előbbiekből láthatóak. A szolgáltatások esetében viszont a korábbi évekkel ellentétben átlag alatti, 7,4%-os volt a növekedés üteme, de az élvezeti cikkek és a ruházkodás esetében is igaz ez. Ebben az évben a reálkeresetek 4,8%-kal zuhantak.

1. Ábra: A háztartások fogyasztásának növekedési üteme a V4 országokban 2002-2018 között (2002 = 100%)

Forrás: Szakál F, Józsa L. (2018), Európai Bizottság

<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-hungary-hu.pdf>

Súlyos problémát okozott ezen felül a lakosság devizában történő eladósodása, illetve a forint, mint fizetőeszköz leértékelődése is. Ez utóbbi 23 százalékos leértékelődést jelent (2018-ban) 2010-hez viszonyítva. A fogyasztást a reálkeresetek 2007 és 2014 közötti stagnálása, az eladósodott háztartások törlesztési terheinek nagyfokú növekedése is hátráltatta, de az adórendszer 2011-ben, az alacsony jövedelműek kárára történő kialakítása is visszafogta. A V4 másik három gazdasága mindeközben nem szenvedett el ekkora „sokkot” (Szakál F,- Józsa L. 2018).

3. AZ ÉLELMISZERFOGYASZTÁS ÉS A JÖVEDELMI HELYZET ÖSSZEFÜGGÉSEI

Az élelmiszerfogyasztás és a jövedelmi helyzet összefüggése kapcsán szeretnénk az „Engel-törvény” megállapításaira utalni, amely szerint minél magasabb egy háztartásban az életszínvonal – nyilvánvalóan ez arányban áll az adott ország gazdasági fejlettségével is –, annál inkább nő a tartós fogyasztási cikkekre és szolgáltatásokra fordított kiadások aránya és csökken az élelmiszerekre fordított kiadások részesedése.

A fejlődő országokban általában magas az élelmiszerkiadások aránya, mint például Pakisztánban 47,7%, Egyiptomban 42,7%. Ezzel szemben a fejlett országokban lényegesen alacsonyabbak a lakosság élelmiszerekre fordított kiadásainak aránya, mint arra Lehota

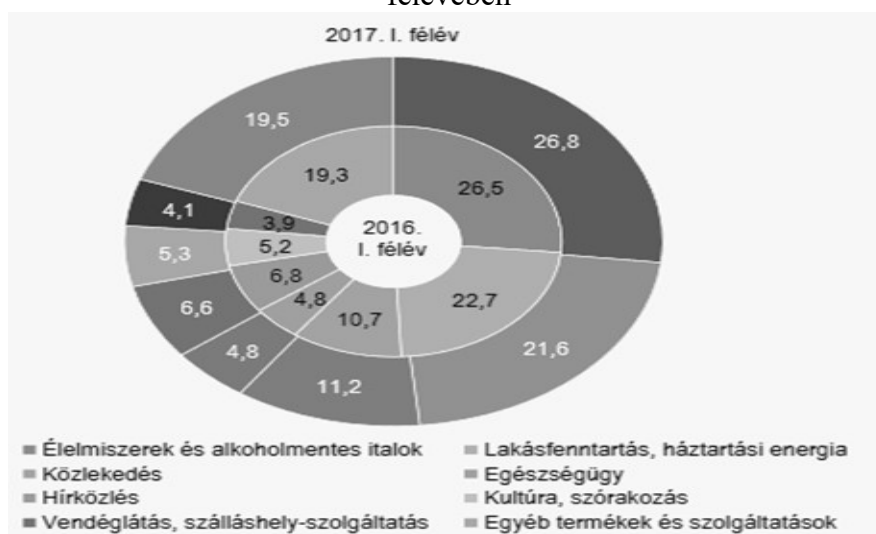
(2017) is rámutatott, az Egyesült Államokban csupán 6.6%, Egyesült Királyságban 9,1%, Németországban 10,9%.

A jövedelmek emelkedése miatt bekövetkező arányeltolódás nyilvánvalóan nem azt jelenti, hogy kevesebb élelmiszert fogyasztunk. Ennek inkább az ellenkezője figyelhető meg, a fogyasztó előbb mennyiségileg növeli fogyasztását, majd amikor a fogyasztás szintje elért egy telítettségi határt, akkor minőségileg javítja fogyasztását. Az „Engel-törvény” által meghatározható folyamat tartalmaz egy stagnáló szakaszt is, amelynél bár nőnek a jövedelmek, a kiadás szerkezetében az élelmiszerekre fordított hányad a minőségi javulás miatt nem csökken.

A bemutatott adatok jól szemléltetik, hogy Európa fejlett országaiban az elmúlt 20 évben az életszínvonal növekedésével dinamikusan csökkent az élelmiszerekre és élvezeti cikkekre fordított kiadás részesedése az összes kiadásból. A fogyasztás szerkezetére vonatkozó hazai adatokat a 2. ábra szemlélteti. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a lakosság életszínvonalának alakulását a kiadás nagysága mellett annak belső szerkezeti változása mutatja szemléletesen. A létfenntartáshoz szorosan kapcsolódó termékcsoportok – mint például az élelmiszerek vagy a lakhatással kapcsolatosak – aránya az összes fogyasztáson belül utal arra, hogy milyen mértékben dönthet szabadon a háztartás az ezeken túlmutató igényei kielégítésekor. Minél magasabb életszínvonalon él egy háztartás, annál kisebb arányt képviselnek költségeiben az élelmiszerek, illetve a létfenntartáshoz szorosan kapcsolható tételek.

Magyarországon az élelmiszerkiadások (élelmiszer és alkoholmentes italok) részaránya 2017. I. félévében 26,8% – 2015-ben 26,2% – volt (KSH, 2017). Hazánkban is megfigyelhető ugyanakkor az a trend, miszerint az élelmiszerek iránti igények fokozatosan telítődnek – az alacsonyabb jövedelműektől a magasabb keresetűek irányába. Megállapítható, hogy az élelmiszerfogyasztás „telítődési folyamatának szakaszai átmenetes jelleggel” jelennek meg, – mint ahogy arra Lehota (2017) is utalt – a közepes jövedelműek körében (többek között) a gabonakészítmények, zsiradékok a cukor- és burgonyafogyasztása telítődik. A magas jövedelműek körében a hús- és húskészítmény-, illetve a zöldség- és gyümölcsfélék fogyasztása illetve a magasabb feldolgozottságú tejtermékek (pl. sajtok, tejdesszertek) kereslete telítődik. Mindez összhangban van a KSH azon adataival is (KSH, 2015), hogy az utóbbi években főleg a közép- és felső-közép réteg tagjai fogták vissza fogyasztásukat, és vásároltak a korábbiakhoz képest jóval kevesebb élelmiszert.

2. ábra: A háztartások egy főre jutó havi kiadásainak %-os megoszlása, 2016. és 2017. I. félévében

Forrás: KSH, 2017

4. EGÉSZSÉGI ÁLLAPOT

Az előzőekben ismertetett adatok, a hazai étkezési szokások és az a tény, hogy a hazai lakosság csaknem harmadának meg kell fontolnia kiadásait, nyilvánvalóan egy sor más tényezővel karöltve (pl. genetikai és környezeti „örökségünk”), jelentősen ronthatják életkilátásainkat. A népesség egészségi állapota rosszabb annál is, mint ami az ország gazdasági fejlettségi szintjéből következne. Az egészség és annak megőrzése ugyanakkor nem csak az egyén felelősége, hanem társadalmi érdek is, hiszen az a tapasztalat és tudás, amit az ember élete során „felhalmoz”, érték a társadalom számára. A korán bekövetkező megbetegedés, munkaképtelenség és halál ettől az értéktől fosztja meg a társadalmat. Ercsey (2013) kutatásában kiemeli, hogy a csökkenő életszínvonal következtében a magyar fogyasztók elsősorban kulturális kiadásait mérséklék, ami negatív hatással lehet a szubjektív életminőségre.

Sajnálatos és évek óta nem változó tény, hogy az EU-28 tagállamának egészségi állapotát összehasonlító rangsorban az utolsó helyek egyikét foglalja el Magyarország. A rangsorban hazánk 2014-ben 74,6 év születéskor várható élettartammal a 24. helyet foglalja el (2. táblázat). A valós és vélt (szubjektív) egészségi állapot eltérő megítélését befolyásolja az egyének szocio-demográfiai, társadalmi, gazdasági és kulturális helyzete is. A KSH (2002) és Szakály (2011) adatai alapján is a női válaszadók ítélték meg rosszabbnak saját egészségi állapotukat a férfiakkal szemben.

2. táblázat. Az Európai Unió 28 tagállamának egészségi állapota különböző mutatók szerint

Ország	Születéskor várható átlagos élettartam (év)	Ischemiás szívbetegségek okozta halálozások rátája	Túlsúly
		(/100000 fő)	(>30 BMI) (kg/m ²)
Szlovénia	82,3	121,3	n.a
Franciaország	81,7	57,5	12,4
Spanyolország	81,6	82,4	15,6
Ciprus	81,5	114,1	12,3
Málta	81,4	214	17,2
Hollandia	80,9	77,5	10
Írország	80,8	180,4	13
Ausztria	80,7	195	12,4
Luxembourg	80,7	86,1	9
Egyesült Királyság	80,6	146,8	21
Görögország	80,6	105,2	18,4
Németország	80,5	160,9	12,9
Belgium	80,3	91,6	12,7
Finnország	80,2	243,5	15,7
Portugália	80	76,1	14,7
Szlovákia	79,7	528,6	14,3
Dánia	79,3	n.a	11,4
Csehország	77,7	327,7	15,1
Horvátország	76,6	327,2	22,3
Lengyelország	76,4	166,5	18
Észtország	75,8	393,4	7,8

Svédország	75,5	160,6	9,2
Magyarország	74,6	413,3	17,7
Bulgária	73,8	206,4	12,4
Románia	73,8	342,9	8,6
Litvánia	73,2	593,4	15,1
Lettország	72,9	475,7	13,7

Forrás: Soós M, 2014, WHO alapján

Az ischémiás szívbetegségek miatti halálozások rátája csupán Szlovákiában, Litvániában és Lettországban magasabb, mint Magyarországon. Hasonló a helyzet elhízás szempontjából is, amiben csupán Horvátországban, Lengyelországban, Görögországban és az Egyesült Királyságban képvisel magasabb arányt a túlsúlyos és elhízott lakosság (Soós, 2014).

Magyarország mind a születéskor várható átlagos élettartam (2013-ban a férfiak esetében 65,3 év, a nők esetében 75,7 év), mind a halálozási ráta (13%) tekintetében igen kedvezőtlen pozícióban van, miközben a 60 év felettek népességén belüli részaránya magas és eléri a 22%-ot (KSH, 2015). A születéskor várható átlagos élettartamon belül a WHO azt is vizsgálja, hogy a világ országaiban élők milyen hosszú egészséges élettartamra számíthatnak. Magyarországon az egészségesen eltöltött 64,9 évhez 7,7 „beteges” év kapcsolódik, addig Japánban a lakosság várhatóan 75 évig él egészségesen és mindössze 6,9 évet betegen (Szakály, 2011).

Az EU-ban élő nők születéskor várható élettartama 83,6 év, míg a férfiaké 78,2 év volt 2016-ban. Az Uniós tagállamok adatait elemezve megállapítható, hogy nemcsak a kontinens nyugati és keleti része, hanem Észak- és Dél-Európa között is tapasztalhatunk különbségeket. A legfrissebb adatok szerint Magyarországon 2017-ben a születéskor várható élettartam a nők esetében 79 év, a férfiak esetében 72,4 év volt. Az adatokat a korábbi adatokkal összehasonlítva látható, hogy e tekintetben kedvező elmozdulás volt tapasztalható. Bár a különbség – az EU „nyugati térségében” élőkhez viszonyítva – továbbra is jelentős, de a századforduló óta mérséklődés figyelhető meg. Kedvezőnek tekinthető az is, hogy hazánkban a férfiak várható élettartama gyorsabban emelkedett, mint a nőké – a nők esetében a kisebb növekedési ütem, a magasabb várható életkor miatt alakulhatott ki – (KSH, 2018).

Magyarországon átlagosan csupán 66,8 évet élünk egészségügyi szempontból többé-kevésbé zavartalan állapotban. A férfiak esetében az egészségesen eltöltött évek száma 64,1 év, míg a nők esetében ez 69,5 év. A szomszédos országok közül ennél csak Romániában és Ukrajnában rosszabb a helyzet, Ausztriában ugyanakkor átlagosan 72,4 évet élnek egészségesen az emberek. Az Egészségügyi Világszervezet is megállapítja azt, hogy az egészségben eltöltött évek száma évről évre növekvő tendenciát mutat a világ szinte összes országában (KSH, 2018, https://ec.europa.eu/health/home_hu 2019)

Megállapítható tehát, hogy a lakosság egészségi állapota és a születéskor várható átlagos élettartalma is folyamatos javulást mutat. Úgy gondoljuk, hogy fel kell hívni a magyar emberek figyelmét a megváltozott életmódunknak „köszönhető” civilizációs betegségekre, és a hazánkban jellemző magas halálozási rátára.

5. ÖSSZEGRZÉS

A táplálkozás életünknek, életmódunknak egy olyan eleme, amely közvetlenül befolyásolja egészségünket. Az étkezési kultúra és szokások az egyik legkorábban kialakuló magatartásformák.

Köztudott, hogy a magyar lakosság magas megbetegedési és halálozási arányszámainak egyik fő oka az egészségtelen életmód, azon belül is a helytelen táplálkozás. Jelen tanulmány egy későbbi, kiterjesztett kutatás előzetes megalapozása. Célja elsősorban a hazai irodalmak áttekintése, megalapozása egy most induló kutatáshoz kapcsolódva, mely az egészséges életvitel szerepére fókuszál.

Mind hazánkra mind a világ legtöbb országára igaz az a megállapítás miszerint a háztartások egy főre jutó reáljövedelmének alakulása alapvetően meghatározza az élelmiszerek (és az esetek többségében az élvezeti cikkek) keresletét. Rugalmatlan termékek, mint pl. a fogyasztói tej vagy az élvezeti cikkek, esetében a jövedelemváltozás hatása a keresletre elenyésző, nagyobb hozzáadott értékű termékek (pl. sajt) esetében viszont már számottevő.

A háztartások fogyasztása az elmúlt mintegy 16 évben (2002 és 2018 között), hazánkban 24%-kal nőtt. Mindez kedvezőnek is tekinthető, de ha tudjuk, hogy a V4 országai közül ez a leglassúbb növekedési ütemet jelenti, a pozitív kép már árnyaltabb. A magyar háztartások növekedési hátránya a lengyelekéhez csaknem harmada, a szlovákokéhoz és a csehekhez képest csaknem a fele. Sajnálatos és évek óta nem változó tény az is, hogy az EU-28 tagállamának egészségi állapotát összehasonlító rangsorban az utolsó helyek egyikét foglalja el Magyarország.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány az EFOP-3.6.1-16-2016-00017 azonosítószámú, „Nemzetköziesítés, oktatói, kutatói és hallgatói utánpótlás megteremtése, a tudás és technológiai transzfer fejlesztése, mint az intelligens szakosodás eszközei a Széchenyi István Egyetemen” projekt támogatásával jelent meg.

IRODALOMEGYZÉK

- Berke, Sz. (2002) The Effect of Functional Quality Elements on the Competitiveness of Foods. Universitas Kaposváriensis, Kaposvár, Acta Scientiarum Socialium **11** (2) pp. 79-87.
- Ercsey I. (2013) *A szubjektív életminőség és a kulturális fogyasztás vizsgálata marketing nézőpontból*. Tér Gazdaság Ember, Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar tudományos folyóirata, 1, 2, pp. 117-145.
- European Marketing Data and Statistics, 1998.
- Europa.eu/health/home_hu https://ec.europa.eu/health/home_hu Letöltve: 2019. január 6.
- GKI, https://index.hu/gazdasag/2018/01/24/gki_leszakadtunk_a_regorol/ Letöltve: 2016. szeptember 16.
- Horváth Á. (1996) A fogyasztói magatartás és az élelmiszerfogyasztás jellemzői. Doktori (PhD) értekezés, Gödöllői Agrártudományi Egyetem
- Huszka P. (2006) A tejtermékfogyasztás szerkezetének változása a vásárlói magatartás függvényében. PhD értekezés, Kaposvár
- Huszka P. (2010) Élelmiszer fogyasztási szokások és attitűdök vizsgálata primer piackutatás alkalmazásával. In: Fenntartható fogyasztás és növekedés határai Új trendek a kereskedelemben. Gödöllő-Komárom, 115-128.
- KSH (2018) http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_aves/i_wdsd008.html Letöltve: 2019. január 6.

- KSH (2017) *Statisztikai tükör - A háztartások fogyasztása*, 2017. I. félév
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/haztfogy/haztfogy1706.pdf> Letöltve: 2018. szeptember 16.
- KSH (2015) *A háztartások életszínvonala 2015.*
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/hazteletszinv14.pdf> Letöltve: 2016. szeptember 16.
- KSH, (2004) *Élelmiszermérlegek és tápanyagfogyasztás*. KSH, Budapest
- Lehota J. (2017) *Az élelmiszer-vásárlói és -fogyasztói magatartás rendszere*. In: Szakály Z (szerk.) *Élelmiszer-marketing*. Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 54-62.
- Lehota, J. (2015) *Az élelmiszerfogyasztói magatartás hazai és nemzetközi trendjei*. In *Élelmiszer, táplálkozás és marketing*. pp. 1-10.
- OECD (2011) Organization for Economic Cooperation and Development, *Divided We Stand: Why Inequity Keep Rising*.
- Soós M. (2014) *Az élelmiszer-fogyasztói magatartás és a testtömeg-menedzselés összefüggései*. Doktori (PhD) értekezés. Kaposvári Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Marketing és Kereskedelem Tanszék
- Szakál F., Józsa L., (2018) *A fogyasztói magatartás történelmi bemutatása a közép-európai volt szocialista országokban*. A hatékony marketing – EMOK 2018 Nemzetközi Tudományos Konferencia konferenciakötete, Komárom, 08.27-28.
- Szakály Z. (2011) *Táplálkozásmarketing*. Mezőgazda Kiadó, Budapest
- Valuch, T. (2003) *A bőséges inségtől az inséges bőségig. A fogyasztás változásai Magyarországon az 1956 utáni évtizedekben*. In *Évkönyv XI – Magyarország a jelenkorban*. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 1956-os Intézet, pp. 51-78.